

Božo Jovanović

FORMIRANJE PUNKTA »MATIJA GUBEC« I KOMANDE MJESTA KRMPOTE—LEDENICE, NJIHOVA ULOGA I ZADACI

Na području bivših kotareva Novi Vinodolski i Crikvenice narodnooslobodilački pokret, kao i u drugim dijelovima Hrvatskog primorja, razvijao se pod snažnim utjecajem Komunističke partije i njenih članova, koji su i za vrijeme monarhističke vladavine u izuzetno teškim uvjetima uspješno djelovali u masama putem URS-a i ostalih naprednih organizacija. Komunisti su prvi pokretači i sudionici NOP-a i oružane borbe, pa su stoga oni i vodili prve ustaničke grupe, što su postupno rasle i jačale. Na području Hrvatskog primorja, za razliku od ostalih krajeva Hrvatske, najprije su osnovani partizanski logori u kojima su okupljani borci. Potom su stvarane vojne partizanske jedinice, vodovi i čete, kao što su to u Vinodolu bile Bribirska četa, Ledeničko-krmpotska četa, Zagonjski vod u sastavu Bribirske čete, Krmpotski vod, Griški vod i Drivenički vod.)

Već početkom prosinca 1941. godine po naređenju Primorsko-goranskog partizanskog odreda, formiran je kod Lukova, Primorski bataljon, koji je dobio naziv Bataljon »Matija Gubec«.¹ Raspoloženje naroda usprkos drastičnim mjerama koje je okupator provodio postajalo je sve bolje i plima NOP-a je sve više i više narastala. Okupator je naprije hapsio članove obitelji iz kojih se netko nalazio u partizanima, zatim i ostale koji su bili sumnjivi da rade za NOP. Zatim su, naročito u prvoj polovini 1942. godine, uslijedila masovna hapšenja i odvođenje u koncentracione logore u Bakar i Italiju. Neprijatelj je pljačkao imovinu, stoku i drugo, palio i ubijao, samo da bi spriječio daljnji razvitak NOP-a. Sva ta zlodjela okupatora i njihovih kvislinga nisu mogli pokolebati narod ovoga kraja da se opredjeljuje, da moralno i materijalno pomaže NOP i da pojedinci i grupe omladinaca i drugih stupaju u oružanu borbu.

Partizanske su jedinice izvele nekoliko prvih i uspješnih borbenih akcija, a poslije formiranja Bataljona »Matija Gubec« izvođene su akcije većih razmjera, samostalno i s ostalim bataljonima PGPO na širem području Primorja, Gorskog kotara i Drežnice.²

Oslobođena su neka mjesta, stvoren je slobodni poluoslobođeni teritorij, pa je to omogućilo veći priliv novih boraca koji su popunjavali postojeće i nove jedinice, ali je problem bio smještaj, prehrana i naoružanje.

16. ožujka 1942. godine veliki župan Velike župe Vinodol-Podgorje u svom izvještaju navodi slijedeće: »U ranijim svojim izvještajima obavještavao sam naslov o teškom stanju javne sigurnosti na području ove župe. Ukazivao sam na događaje i akcije odmetnika i predlagao razne mjere u svrhu zaštite života i imovine u području župe. Ukazivao sam na razvoj događaja, koji je dao naslućivati, da će se uz posvemašnu pasivnost talijanske vojske, a našu nemoć, doći jednog dana do anarhije. U početku su se akcije odmetnika ograničavale na pojedine građaninice ili imetke imućnih Hrvata. Danas

su od odmetnika ugrožena čitava naselja (Lupoglav, Bater, Krasnica, Jurčići, Krmpote, Smolčići, općina Ledenice, Serdari, Klarićevac, Vrataruša i Mrzli Dol, općina Krivi put. Odmetnici samouvjereno vladaju tim selima...⁵

U svibnju 1942. godine taj župan izvještava: »Tako su, naprimjer, oni iz Gorskog Kotara razvili svoju djelatnost prema Plasama, glavnoj i jedinoj željezničkoj postaji za ovaj kraj. Oni svakako nastoje da onemoguće dovoz živežnih namirnica za ove najsiromašnije krajeve te saobraćaj na ovoj pruzi i tako presijeku spoj ovih krajeva sa Zagrebom, sa namjerom da onemoguće dovoz živežnih namirnica za ove siromašne krajeve.

Oni iz Kotara novljanskog ugrožavaju promet prema kotarevima Crikvenica i Senj, a oni iz Like spuštaju se prema kotaru Karlobag i Senj.

Tako malo pomalo stvaraju jedan обруč oko svih glavnih mjesta ove župe i jednog dana može se dogoditi da zauzmu veća i glavna mjesta — da postanu gospodari na području cijele župe.

Savjesno sa napred izloženim molim naslov da žurno i povoljno riješi prijedlog ove župe, koji je naslovu predložen pod brojem VT. 114 od 13. travnja t. g. Razvoj prilika na području ove župe upućuje na sve moguće katastrofalne posljedice za koje otklanjam svaku odgovornost...⁴

I taj dokument uvjerljivo govori o grozničavom strahu neprijatelja, rasplamsavanju i snazi našeg NOP-a.

Naređenjem Glavnog štaba Hrvatske od 4. svibnja 1942. godine komanda PGPO formirala je 5. operativnu zonu partizanskih odreda Hrvatske. Istim naređenjem GŠ Hrvatske formira Prvi i Drugi primorsko-goranski partizanski odred.⁵

U srpnju 1942. godine formiran je Prvi udarni bataljon, a u kolovozu Drugi udarni bataljon 1. PGPO. U isto vrijeme je i u 2. PGPO formiran udarni bataljon. Formiranjem udarnih bataljona stvaraju se prve pokretne dobro naoružane udarne jedinice, kao čvrsta i sigurna osnova za formiranje 6. primorsko-goranske brigade, koja je od njih formirana 12. listopada 1942. godine u Drežnici.⁶ Samo nakon mjesec i pol dana, 26. studenog 1942. godine, u Drežnici je formirana 14. primorsko-goranska narodnooslobodilačka brigada Hrvatske.

U ljeto 1942. godine formirane su vojno teritorijalne komande: Komanda primorsko-goranskog područja, Komanda mjesta u Drežnici i partizanske straže.⁷

FORMIRANJE KOMANDE PUNKTA »MATIJA GUBEC« i KOMANDE MJESTA KRMPOTE — LEDENICE

Odlaskom Bataljona »Matija Gubec« s područja kotareva Novi Vinodolski i Crikvenice i šire, na kojima je djelovao u rujnu, 1942. godine u Drežnicu, a kasnije u sastav 14. primorsko-goranske brigade, čitav teritorij ostao je bez naoružanih jedinica. Stoga je u listopadu 1942. godine po naređenju štaba 5. operativne zone, formiran Punkt »Matija Gubec« ili »Gupčev punkt«.

Komanda »Gupčeva punkta« imala je ovaj sastav: komandir Andrija Kršul, politički komesar Anton Starčević Padova i zamjenik političkog komesara Jurica Kučan. Tada je »Gupčev punkt« u svom sastavu imao grupu od 20—25 boraca (oko jednog voda), koja je postepeno narastala. Tek nakon mjesec, ili mjesec i pol u sastavu se nalazila četa koja je dobila naziv Bribirska terenska četa. Ta je četa u sastavu imala dva voda, odjeljenje minera

i diverzanata i odjeljenje kurira. Za komandira 1. voda postavljen je Dobroslav Lončarić, a za komandira 2. voda Josip Grgurić. Komanda »Gupčeva punkta« bila je ujedno i komanda čete.

Brojno stanje čete bilo je promjenjivo (kretala se od 50—65 boraca), zato što su pojedinačno i grupno dolazili novi borci. Novi borci bi se po nekoliko dana zadržavali i nakon 3—5 dana upućivali su u Drežnicu u jedinice 5. operativne zone. No, u četi su bili stalni borci, zato što je morala biti uvijek mobilna i spremna za izvršenje borbenih zadataka i za prihvata novih boraca što je bilo posebno važno.

Početkom listopada 1942. godine po naređenju štaba 5. OZ formirana je u Zabukovcu, sa sjedištem u selu Omaru, Komanda mjesta Krmpote—Ledenice. Za prvog komandanta Komande mjesta Krmpote—Ledenice postavljen je istaknuti borac, revolucionar i jedan od organizatora ustanka Petar Komadina, dotad pomoćnik političkog komesara Bataljona »Ljubica Gerovac«, za političkog komesara Ivan Milošević, dotad politički komesar 3. čete 1. udarnog bataljona 5. OZ, za zamjenika komandanta Pave Filipović Zeka, dotad puškomitraljezac u 1. udarnom bataljonu 5. OZ, a za intendanta Jure Mataija Žirica. Krajem 1942. za zamjenika političkog komesara Komande mjesta postavljen je Nikola Stilin, dotad zamjenik političkog komesara 3. čete 1. udarnog bataljona. U veljači 1943. godine za obavješajca Komande mjesta Krmpote—Ledenice postavljen je Orfeo Tićac, koji je bio bolestan i došao na oporavak. Na toj dužnosti ostao je sve do kapitulacije Italije 1943. godine, kada je otišao na dužnost rukovodioca ROC-a.

U kolovozu 1943. godine za referenta opskrbe u Komandi mjesta Krmpote—Ledenice postavljen je Josko Kalanj na kojoj dužnosti se nalazio sve do kapitulacije Italije. Do dolaska na tu dužnost nalazio se u Partizanskoj bolnici Drežnica, liječeći se od rana koje je zadobio u borbi pri napadu na Gornje 1942. godine, kada je bio u sastavu 2. udarnog bataljona 6. brigade.

Za komandanta Komande mjesta Krmpote—Ledenice 26. srpnja 1943. godine postavljen je Karlo Špalj, a dotadašnji komandant Pero Komadina razriješen je dužnosti radi odlaska na novu dužnost.

U sastavu Komande mjesta Krmpote—Ledenice od formiranja pa sve do ožujka 1943. godine bila je jedna grupa (vod) oko 20 starijih i već dotad ranjanih boraca kojima je rukovodio zamjenik komandanta Pave Filipović Zeka.

U toku ožujka 1943. godine formirana je četa s dva voda koja je brojila 40—50 boraca, starijih godišta, jer su se već tada s tog područja gotovo svi mladi i sposobni ljudi nalazili u jedinicama NOV i POJ. U četu su stalno dolazili ranjeni i bolesni borci iz jedinica NOV na liječenje i oporavak, a poslije ozdravljenja vraćali bi se u svoje jedinice. Upravo zbog toga se brojno stanje čete stalno mijenjalo, jer su borci u nju dolazili i nakon stanovitog vremena odlazili.

Pri formiranju čete u ožujku 1943. za komandira je postavljen Pave Filipović Zeka, koji je dotad rukovodio vodom, ali je razriješen dužnosti zamjenika komandanta Komande mjesta. Na toj dužnosti ostao je i poslije kapitulacije Italije. Za političkog komesara čete postavljen je Nikola Stilin koji je bio zamjenik političkog komesara Komande mjesta do kapitulacije Italije.

U travnju 1943. godine u Komandu mjesta dolazi Vinko Tonković koji je istog mjeseca postavljen za zamjenika komandira čete. Do ranjavanja u siječnju 1943. godine nalazio se u 2. bataljonu 6. brigade.

Tada je za zamjenika komandanta Komande mjesta postavljen Tomo Butorac Martinčić.

U takvom sastavu Komanda mjesta i četa ostali su sve do kapitulacije Italije, kada dolazi do promjene u sastavu ljudstva, brojnomo stanju i naoružanju.⁷

Formiranje »Gupčeva punkta« i Komande mjesta Krmpote—Ledenice uvjetovala je tadašnja vojno-politička situacija, u kojoj je okupator pokazao agresivnost, provevši dotad već dvije velike ofanzive na slobodni partizanski teritorij.

Prvu proljetnu ofanzivu Talijani su započeli 18./19. svibnja 1942. godine pravcem Novi Vinodolski—Bater, a jesensku početkom rujna 1942. godine. Interesantno je da u svojoj jesenskoj ofanzivi Talijani nisu nastupali iz Primorja kao u svibanjskoj, već iz pravca Ogulina prema Primorju, s nedvosmislenim ciljem da potisne partizanske snage i stanovništvo prema moru, da se ne može povlačiti u šumu, nego da se zadrže i opkole u selima i da ih na taj način uništi. Talijanske vojne jedinice u toj ofanzivi uspjele su doći u Mošune i Breze...⁹

U vojno-političkoj procjeni došlo se do zaključka da će okupator i dalje nastaviti ofanzivne akcije na naš poluslobodni i slobodni teritorij, gdje tada nije bilo vojnih jedinica. Donijeta je odluka o hitnom formiranju vojno-partizanskih komandi i jedinica na tom području. Trebalo je organizirati i uspostaviti unutrašnji život i red, što je bilo neodložno potrebno. Bilo je neophodno i zbog toga što se na tom teritoriju nalazilo mnoštvo naroda iz Bribira, iz sela Gornjih i Donjih Zagona, te iz gornjih sela Ledenica, kojem je trebalo pružiti sigurnost. To je bilo zaista teško stanje, ali je narod tih sela, živeći u šumi, to stoički podnosio stalno na oprezu i u pokretu hrabro izdržao bez kolebanja prkoseći bolje naoružanom neprijatelju.

ORGANIZACIJA OSMATRAČKIH I STRAŽARSKIH MJESTA I OSNIVANJE SEOSKIH STRAŽARA

Od prvih dana ustanka i oružane borbe na ovom području postojala je organizacija osmatračkih i stražarskih mjesta kojima se osiguravao narod i svi logori.

Osim osmatračnica kasnije su u selima osnovane seoske straže koje su stanovništvo osiguravale od iznenadnih neprijateljskih upada u selo, od ubacivanja neprijateljskih špijuna i nedopuštenog i nekontroliranog odlaska pojedinaca iz sela u mjesta i gradove u kojima se nalazio neprijatelj. Prva seoska straža osnovana je u prosincu 1941. godine u Mataija Dragi, a zatim su seoske straže osnovane i u ostalim ledeničkim selima.

Odmah poslije povlačenja neprijatelja iz sela Breze 18. prosinca 1941. postavljene su na oslobođenom teritoriju Ledenica seoske straže koje su tada bile pod isključivom nadležnošću komande Partizanskog logora Ričičko Bilo. Komandire seoskih straža postavljala je komanda partizanskog logora u dogovoru sa seljanima. Komandant Breza bio je Drago Komadina, Bulića, Grgo Komadina, a Mataija Drage Grga Mataija Koze.

Tada je naredeno da se po svim selima seljani moraju odazivati seoskoj Straži i biti pod njenom zaštitom.

Straže su imale osmatračnice na onim mjestima s kojih se mogla dobro osmotriti čitava okolica, kako bi se o kretanju neprijatelja pravovremeno

obavijestila komanda partizanskog logora. Radi osiguranja slobodnog vinodolskog područja seoske su straže bile i na području gornjih zagonjskih i krmpotskih sela, u Bribirskoj šumi, a kasnije i u naselju Beronjica...¹⁰

Takva osmatračka i stržarska mjesta s kojih se osmatralo čitavo područje bila su i u rajonu Planjava tt 1048 s koje se osmatralo Ličko polje i pravac Lič — Fužine; u rajonu Krušvica, na raskrsnici putova Lukovo, Kalac i Grižane; istočno od sela Podskoči tt 511, pokojišću iznad Kričine, Stapici; Duplje tt 348 kraj Donjih Zagona; K-620 južno od sela Batera i Krasnice, Jama južno od Plužnica; Maglijevo južno od Kala; Lipnik tt 579, Lipnik tt 859, Svib tt 848, Medveđak tt 870 sjeveroistočno od sela Luke. S ovih osmatračkih i stražarskih mjesta osmatrano je područje od Kalca prema Liču, Grižanama i Bribiru do Smokvice kraj Klenovice, duž morske obale, najveći dio Vinodolske kotline, te važan komunikacijski pravac Novi Vinodolski—Breze—Ogulin.

Osmatračnice, straže i patrole, na mjestima gdje su bili zbjegovi pružali su stanovitu sigurnost, te život i rad u takvim izuzetno teškim uvjetima.

MJESTA DISLOKACIJA VOJNO-POZADINSKIH KOMANDI I JEDINICA

Pozadinska komanda na ovom području u vrijeme formiranja bila je »Gupčev punkt« u rajonu Zagradski vrh (k-1187). Bio je smješten u dvjema barakama, koje su izgrađene od jelovih trupaca (oblica), pokrivene rolo limom. U jednoj baraci je bila smještena komanda punkta, a u njoj je moglo spavati oko 10 osoba, a u drugoj, velikoj baraci za 90 osoba, udaljenoj 30-ak metara od male barake, bila je smještena četa.

U tim je barakama bio smješten Bataljon »Matija Gubec« dok se nalazio na tom području prije odlaska na područje Drežnice. Za zagrijavanje prostorija upotrebljavane su bačve od ulja ili benzina od kojih su napravljene peći, što su bile postavljene u sredini baraka. U trećoj, ranije građenoj, planinskoj kućici bila je smještena kuhinja i intendatura punkta.

U veljači 1943. godine Komanda »Gupčeva punkta« donijela je odluku o predislokaciji logora. Razlog tome bile su mjere predostrožnosti, a neprijateljski prepadi na neke partizanske logore. Te su mjere bile opravdane, s obzirom na činjenicu da je kroz »Gupčev punkt« prošlo na stotine prolaznika. Osim toga problem je bila i voda, naročito za održavanje osobne higijene, a na tom je području bilo i tifusa.

Veljače 1943. izviđan je teren za gradnju novog logora. Od svih lokacija najpogodnija je bila u okolici Kalca, iako je imala loše strane kao što je to mogućnost komunikacija. No, vode je bilo u dovoljnim količinama, a i komunikativnost je bila bolja. Već koncem ožujka ili početkom travnja 1943. »Gupčev punkt« se preselio na novu lokaciju.

Komanda »Gupčeva punkta« i njene jedinice bila je potčinjena Štabu 5. OZ od formiranja do travnja 1943. godine, kada je rasformirana.

Komanda mjesta Krmpote—Ledenice bila je dislocirana u selo Omaru u Krmpotama. U tom selu nalazila se od formiranja, pa do kapitulacije Italije 1943. godine. Čitavo to vrijeme bila je smještena u kući Ive Butorca Dovede i u kući tete Tonke, a ljudstvo čete bilo je smješteno u drugim susjednim kućama. Neposredno je bila počinjena komandi primorsko-goranskog područja, čija se dislokacija nalazila u Drežnici.

Straže iz sastava čete bile su locirane u Omaru i Zabukovcu. Straža u Zabukovcu (jačine 20—25 boraca) bila je smještena u kući Ivana Butorca

Brade čiji je on bio komandir. Komanda mjesta Krmpote—Ledenice objedinjavala je stražarsku službu. Stalna straža nalazila se na osmatračnici Svib tt 848, Medveđak tt 870, i Malić Vrh kod Alana K-871. Patrole su upućivane u pravcu Crna, Luke i Krivog Puta.

»Gupčev punkt« i Komanda mjesta Krmpote—Ledenice djelovali su na području: istočno, selo Vrataruša, Krivi Put i sjeverozapadno od njega. Sjeverno, sjeverozapadni dio Krivog Puta, Vodice, Stalak, Mošune, Crna Draga i Belo Selo. Zapadno, Belo Selo, željeznička pruga Plase, Križišće, Sv. Jakov (sada Jadranovo). Južno, obalni pojas Jadranovo, Crikvenica, Novi Vinodolski, Klenovica do zapadnog dijela Senja.

Granica (ali samo u formalnom smislu) između »Gupčeva punkta« i Komande mjesta Krmpote—Ledenice bila je komunikacija Novi Vinodolski—Breze—Mošune. Tu granicu su učinili formalnom zajednički zadaci, koji su se svakodnevno izvršavali na obuhvaćenom području kao cjelini. Na Mošunama u pozadinskoj bazi svakog su se dana sastajali kuriri i borci jedne i druge komande.

Zapadno i istočno od željezničke pruge Sušak—Delnice djelovale su jedinice II PGPO i Tuhobički punkt s kojim je »Gupčev punkt« održavao stalne veze i kontakte.

Komanda mjesta Krmpote—Ledenice stalnu vezu i kontakte održavala je sa svojim sjeveroistočnim susjedom Komandom mjesta Brinje, koja se nalazila na području Gornjeg Brinjskog Kraja u Tuževiću i široj okolici. Kroz te veze i kontakte konstatno se radilo na razvijanju i jačanju bratstva i jedinstva između naroda tih dvaju područja.

»Djelokrug rada Komande mjesta Krmpote—Ledenice poslije prestanka funkcioniranja »Gupčeva punkta« do kapitulacije Italije, bio je na području od Krivog Puta sve do Gornjih Zagona, a zatim čitavi teren gdje su se nalazili punktovi, NOO, Komiteti KPH, Komiteti SKOJ-a, partizanske straže u šumi iznad Bribira i Grižana. Dakle pokrivala je i kontrolirala i bila odgovorna za čitavo područje kotara Novi Vinodolski i Crikvenice...«¹¹

Veličina područja za čije su pokrivanje trebale mnogo brojnije vojno-teritorijalne snage, nego što su one koje su je stvarno pokrivale, govori o velikim naporima kojima su svakodnevno bile izložene. Taj nedostatak nadoknađivao se smišljenom organizacijom osmatračkih i stražarskih mjesta, te upućivanjem izvidnica i patrola.

Zahvaljujući aktivnom i uspješnom obavljanju osmatračke i stržarske službe seoskih straža (o čemu je već bilo govora) kao i drugih osiguranja, Komanda mjesta Krmpote—Ledenice mogla je u čitavom razdoblju da, i sa svojim skromnim snagama uz bezrezervnu pomoć i podršku svih činilaca a posebno naroda, pokriva i kontrolira čitavo područje koje joj je pripadalo.

Ostvarivanje uloge i zadataka koji su se postavljali Komandi »Gupčeva punkta« u razdoblju od listopada 1942. do druge polovice travnja 1943. i Komandi mjesta Krmpote—Ledenice od listopada 1942. do kapitulacije Italije 1943. godine.

1. ORGANIZACIJA I FUNKCIONIRANJE OBAVJEŠTAJNE SLUŽBE

Mjesta dislokacije »Gupčeva punkta« i Komande mjesta Krmpote—Ledenice, koje su bile u neposrednoj blizini neprijateljskih garnizona u Grižanima, Crikvenici, Selcima, Bribiru, Novom Vinodolskom, Povelama, Kleno-

vici, Ledenicama i u Čardaku zahtijevala su neprestanu budnost i borbenu spremnost za brzih pokreta i manevriranja, kada to situacija zahtijeva. Na određen način su te komande bile odgovorne za sve što bi se zbilo na njihovu području, pa i za sigurnost organa vlasti, rukovodstva KP, SKOJ-a i ostalih organizacija, iako su oni imali svoja vlastita neposredna osiguranja. Stoga je prvenstveni zadatak tih komandi bio da organiziraju svoju obavještajnu službu za stalno prikupljanje podataka o neprijateljskim vojnim snagama, njihovom razmještaju, jačini, naoružanju fortifikacijskom utvrđenju i ostale podatke.

Prikupljanje podataka o neprijatelju komande su organizirale putem svojih obavještajaca ili stalnih osoba kojima je taj zadatak bio povjeren. Oni su putem organizirane mreže svojih suradnika na poluoslobođenom i neoslobođenom okupiranom teritoriju bili svakodnevno obavještavani o promjenama do kojih je dolazilo u neprijateljskim garnizonima, itd. Kroz lanac obavještavanja cirkulirale su informacije, obavještenja i podaci koji su uvijek bili interesantni, a ne rijetko i naročito važni. Tako dobiveni podaci nastojali su se što brže dostaviti pretpostavljenim komandama, koje su ih koristile u svojim vojno-političkim procjenama, kao i donošenju odluka za angažiranje jedinica NOV i POJ u određenom vremenu i na određenom mjestu, pravcu ili objektu.

Ponekad su obavještajni oficiri, nakon dobivenih podataka i obavještenja koja nisu bila potpuna i jasna, uspostavljali neposredne veze s ljudima koji su živjeli u neprijateljskim garnizonima, da bi dobili što potpunije podatke i dopunska obavještenja. Gotovo su redovno dobivane informacije, podaci i obavještenja i linijom partijskih, skojevskih i AFŽ organizacija, što je bilo posebno važno. To nisu bile informacije, podaci i obavještenja samo o neprijateljskim vojnim snagama, već i o ostalim važnim pitanjima: raspoloženju naroda, odnosu prema okupatoru, o privrženosti i riješenosti ljudi da sudjeluju u NOB-u i da je moralno i materijalno pomažu, o dezerterima iz jedinica NOV i njihovom držanju, o kolebljivcima, o onima koji su šurovali s neprijateljem, o držanju naših ljudi u zatvorima i koncentracionim logorima, itd. Svi ti podaci analizirani su u »Gupčevom punktu« i komandi mjesta Krmpote—Ledenice i izvlačeni su zaključci o poduzimanju mjera u vezi s neprijateljskim borbenim i ostalim aktivnostima, te za političko-propagandni rad na terenu. Donošene su odluke o likvidaciji onih koji su izdavali pojedine aktiviste i narodnih neprijatelja, koji su narodnooslobodilačkom pokretu nanosili velike štete i udarce.

U »Gupčevom punktu« za prikupljanje vojno obavještajnih podataka bili su zaduženi članovi komande. Ove zadatke izvršavali su po direktivama obavještajnih oficira 5. OZ Josipa Brnčića i Martina Cara.

Za područje Fužina, Vrata, Liča i Plasa od Križišća, gdje su bili neprijateljski garnizoni, bili su zaduženi Jurica Kučan i Anton Starčević koji su dobro poznavali teren i ljude ovog područja. Veze su, između ostalih, održavali sa Zvonkom Milošević koji je bio šef željezničke stanice u Fužinama. Od njega su dobivani važni i dragocjeni podaci s detaljnim skicama fortifikacijskih objekata na pruži, o rasporedu neprijateljskih snaga, o brojnem stanju, o naoružanju, o koncentraciji vojnih snaga, o planiranim pokretima i pravcima kretanja jedinica i o prijevozu trupa i materijala. Pružanjem tih podataka činio je neprocjenjivo vrijedne usluge koje su pomogle našim

komandama i jedinicama da poduzimaju pravodobne organizacione mjere i operativne borbene aktivnosti.

Za prikupljanje vojnoobavještajnih podataka na primorskom području bio je zadužen Andrija Kršul. Te podatke je prikupljao putem Josipa Pobora iz Selaca, kome je kao cestaru bilo omogućeno slobodno kretanje na komunikaciji Crikvenica—Novi Vinodolski, kao i na drugima, a samim tim i nesmetano praćenje neprijateljskih pokreta i prikupljanje podataka. U Crikvenici je podatke prikupljao i po vezi mu ih dostavljao Dušan Cvetić.

Osim dobivanja i korištenja podataka na takav način, korišteni su i podaci kojima su raspolagali članovi Okružnog komiteta KPH za Hrvatsko primorje.

Redovni obavještajni izvještaji slani su Štabu 5. OZ svakih 15 dana, a posebno važni odmah...¹²

O organiziranosti prikupljanja podataka najilustrativnije govore primjeri kojih se dobro sjeća Orfeo Tićac obavještajni oficir Komande mjesta Krmpote—Ledenice. On kaže: »Stalna veza putem koje su dobivani podaci održavana je s drugaricom Zorom Ježić iz Žrnovnice. Tu vezu je uspostavio i ranije održavao Ivo Milošević, koji je osim dužnosti političkog komesara bio zadužen i za obavještajne i kontraobavještajne poslove. Od njega je Tićac primio dužnost i sve veze i kontakte na terenu. Zora je održavala vezu između Žrnovnice, Povila i Novog Vinodolskog i izvršavala kurirske zadatke prenoseći podatke o neprijatelju i ostale važne podatke.

Stalne obavještajne poslove i kurirske zadatke uspješno je obavljala Jelka Vrbeta iz Ledenice. S njom je održavao vezu Pave Butković Bevandić iz Komande mjesta Krmpote—Ledenice. Ove zadatke uspješno je izvršavala i Kata Uremović iz Ledenice i drugi. Isto tako obavještajne poslove i kontaktske zadatke uspješno je izvršavala Mara Pavličević iz Drinka. Ona je prenosila obavještenja i podatke i bila na stalnoj vezi s suradnicima od kojih je dobivala podatke u Žrnovnici, Povilama i Novom Vinodolskom. To je bila ozbiljna, veoma snalažljiva i odlučna žena koja je sve zadatke izvršavala na jednostavan, njoj svojstven način, ali veoma efikasan i uspješan.

U Senju je održavana veza, i dobivani podaci o neprijatelju i ostalome s Bosiljkom Modrić i financijskim službenikom Katićem i njegovim kćerima Olgom i Desankom.

U prikupljanju podataka o neprijatelju bio je aktivan i uspješan Marko Rukavina iz Bribira i drugi.

Najveći uspjeh obavještajna služba Komande mjesta Krmpote—Ledenice postigla je stupanjem u vezu i pridobivanjem grupe vojnika talijanskih komunisti iz garnizona Ledenice i jednog oficira iz garnizona Žrnovnica. Od njih su dobivani planovi rasporeda talijanskih vojnih jedinica, njihovo brojno stanje, naoružanje, kao i podaci o raspoloženju vojnika i oficira i ostali podaci. Putem svoje obavještajne službe Komanda mjesta Krmpote—Ledenice u srpnju 1943. prije napada jedinica NOV na neprijatelja u Ledenicama prikupila je podatke o rasporedu, jačini i naoružanju. Podaci su dobiveni od spomenute grupe koja je i ranije davala podatke i za talijanske garnizone u Povilama i Novom Vinodolskom...¹³

Iz tih podataka vidljiva je aktivnost obavještajne službe Komande mjesta Krmpote—Ledenice i »Gupčeva punkta«, koje su, osim svojih suradnika koristile i ostale izvore za prikupljanje podataka.

Za funkcioniranje obavještajne službe neocjenjiva je bila stalna suradnja s Komitetima KP i SKOJ-a i s partijskim i skojevskim organizacijama

na terenu. Podaci dobiveni od njih bili su i najsigurniji podaci, zato što su o tome vodili neprestanu brigu. To u prvom redu za potrebe jedinica NOV, a i radi svog partijskog i političkog djelovanja.

Za rad i funkcioniranje obavještajne službe njen najznačajniji, primaran i nezamjenjiv oslonac bila je neprekidna veza s narodom, koji nije žalio ni truda ni napora. Žrtvujući sve, pa i svoje živote, ljudi, žene, omladina i pioniri izvršavali su složene i riskantne zadatke, pa i zadatke prikupljanja podataka o neprijatelju. To su samoinicijativno radili i donosili podatke NOO, komitetima KPH i SKOJ-a. Takva veza postojala je na čitavom području »Gupčeva punkta« i Komande mjesta Krmpote—Ledenice; u Ledenicama, Novom Vinodolskom, Krmpotama, Gornjem Zagonu, Bribiru, Grižanama, Crikvenici i drugima. Bilo bi nepravilno izdvojiti bilo koga iz tog masovnog učešća, a to nije ni moguće pojedinačno istaknuti jer su svi oni bili odlučni i jedinstveni u izvršavanju svih zadataka, pa i zadataka obavještajne prirode.

I upravo zbog toga je obavještajna služba tih komandi mogla tako uspješno pratiti vojnopolitičku situaciju neprijatelja, i na terenu prikupljati podatke što su bili neophodni za vojne komande i ustanove, te za partijska i skojevska rukovodstva.

2. IZVOĐENJE BORBENIH AKCIJA RADI PRITISAKA I UZNEMIRAVANJA NEPRIJATELJA I UNIŠTAVANJA NJEGOVIH MANJIH GRUPA VOJNIKA I ŠPIJUNA, TE OBJEKATA I RATNOG MATERIJALA

Za izvođenje značajnijih borbenih akcija nije postojala realna mogućnost zato što ni »Gupčev punkt« ni Komanda mjesta Krmpote—Ledenice nisu raspolagale snagama koje bi ih mogle izvesti. Jedina je mogućnost bila kontroliranje područja za koja su bile odgovorna, putem povremeno borbenih uznemiravanja neprijatelja, osujećivanje njegovih špijuna i grupa suradnika na poluoslobođenom i oslobođenom teritoriju, te njihovo hvatanje i uništavanje. Međutim, i takvih mogućnosti bilo je malo, zato što se neprijatelj nije usuđivao upućivati takve grupe, znajući da bi bile pohvate i likvidirane. Ta njegova bojazan temeljena je na lošem iskustvu u svojim ofanzivnim borbama, što ih je već dotad vodio s partizanskim snagama. Do susreta i borbe s partizanskim snagama u pravilu je uvijek dolazilo tada kada bi neprijatelj imao tako jake snage s kojima je mogao upadati na ovo područje.

No, bez obzira na skromne borbene jedinice, po brojnom stanju i naoružanju, kojima su raspolagali »Gupčev punkt« i Komanda mjesta Krmpote—Ledenice, bilo je i nekoliko zapaženih borbenih akcija koje su izvedene.

Tako je koncem studenog 1942. godine, »Gupčev punkt« organizirao i postavio prvu zasjedu i napao talijansku vojnu kolonu u rajonu Koševina, koja je nadirala iz pravca Ličkog Polja. Zasjeda je pravodobno postavljena, jer se znalo o nailasku talijanske vojske. Paljbom s bliskog odstojanja neprijatelju su nanešeni gubici, koji su ostali nepoznati. Nakon toga dijelovi čete su se bez gubitaka povukli prema svojoj lokaciji na Zagradskom Vrh.

Druga akcija s dijelovima čete izvršena je iz zasjede na talijansku vojnu kolonu u ožujku 1943. godine na komunikaciji Planjava—Kalac. Borba s tim neprijateljskim snagama, koje su bile nadmoćnije, trajala je 15—20 minuta. Gubici neprijatelja ni u ovoj borbi nisu poznati a na našoj strani nije bilo gubitaka.

Treća akcija iz zasjede izvedena je u veljači 1943. godine prepadom na civilni autobus, koji je redovno vozio na liniji Novi Vinodolski—Plase. Akcija je izvedena bez otvaranja vatre na komunikaciji Badanj—Tribalj. U toj akciji su zarobljena 4 četnika, putnici civilni pušteni su svojim kućama, a autobus je zapaljen i uništen.

Osim tih akcija »Gupčev punkt« je organizirao i diverziju na željezničkoj pruzi Plase—Fužine. Na toj relaciji odjeljenje minera i diverzanata iz sastava čete miniralo je više puta prugu i na taj način usporavalo željeznički promet, nanoseći neprijatelju gubitke i materijalnu štetu. Međutim, od diverzija na pruzi dvije su posebno značajne: prva, izvedena krajem 1942. godine na pruzi između Plase i Drivenika, i druga, u veljači 1943. godine na pruzi između Liča i Fužina. U tim dvjema diverzijama od eksplozije postavljene mine oštećene su dvije lokomotive, razrušena pruga, a promet je zaustavljen za kraće vrijeme. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Isto tako — rušene su vodovodne šahte na vodovodnoj mreži Novi Vinodolski—Selce, što je pričinjavalo veće teškoće u opskrbljivanju vodom okupacionih vojnih snaga na tom području i iziskivalo angažiranost u popravcima i dovoženju vode iz drugih mjesta. Jedna takva diverzija izvršena je u rajonu Dubokog, a druga u blizini Jasenove, koja je, s obzirom na upotrebljenu količinu eksploziva, bila snažna i razorna. Tada je neprijatelj i njegove brojne vojne jedinice ostao bez vode 3 — 4 dana. Te dvije diverzije izvršene su u ožujku 1943. godine. Poznatiji diverzanti bili su: Josip Grgurić komandir odjeljenja i diverzanata, Dobroslav Lončarić i drugi.

U lipnju 1943. godine grupa boraca iz čete Komande mjesta Krmpote—Ledenice postavila je zasjedu u rajonu Čardaka na komunikaciji Novi Vinodolski—Senj, gdje je sačekan poštanski automobil NDH s talijanskim obavještajcem koji je ubijen, a automobil zapaljen i uništen. Tada je lakše ranjen naš ilegalni obavještajac, koji se nalazio u automobilu.

Zasjedu je organizirao i akcijom grupe boraca rukovodio neustrašivi, veoma smion i odlučan komandir čete Pave Filipović Zeka, a s njim je bio i politički komesar čete i sekretar partijske ćelije Nikola Stilin.

Srpnja 1943. grupa boraca iz čete Komande mjesta Krmpote—Ledenice kojom su rukovodili Pave Filipović i Nikola Stilin, u Klenovici je likvidirala Milu Kalanja, ustaškog tabornika i načelnika općine Ledenice.

Dan iza kapitulacije Italije 9. 9. 1943. godine Komanda mjesta Krmpote—Ledenice razoružala je talijansku posadu u Žrnovnici i 30 vojnika koji su ribarskim čamcem stigli u Žrnovnicu. Toga dana razoružano je oko 100 vojnika, podoficira i oficira, kojih se njih 10 s jednim oficirskom priključilo borcima Komande mjesta.

Radi uznemiravanja neprijatelja mnogo su puta »Gupčev punkt« i Komanda mjesta Krmpote—Ledenice organizirale i izvodile fingirane napade iz određene udaljenosti na mjesta i naselja u kojima su se nalazili neprijateljski garnizoni.

Takve napade u toku 1942. i 1943. godine komanda »Gupčeva punkta« izvela je na Fužine, Lič, Tribalj, Selce i druga mjesta u kojima su se nalazile neprijateljske vojne jedinice.

U toku 1943. godine Komanda mjesta Krmpote—Ledenice izvela je sa četom više fingiranih napada na garnizone. Takvi napadi su izvedeni s istočne strane na Povile, Ledenice, preko Alana i Bila na Krivi Put i na neprijateljske posade u Kozici i Čardaku.

Uslijed svih tih i ostalih borbenih aktivnosti talijanski okupator bez angažiranja jačih snaga nije mnogo izlazio iz garnizona, koji su bili zaštićeni uz ostalo i bodljikavom žicom. Ali, na svaki je takav napad odgovarao paljbom iz pješadijskog naoružanja, a često minobacačkom i artiljerijskom vatrom.

Komanda mjesta Krmpote—Ledenice bila je u vezi i s odredskim bataljonima i 4. bataljona 1. brigade 13. PGD koji su se nalazili na njenom području. Komanda mjesta je zajedno sa NOO, partijskim, skojevim i AFŽ organizacijama organizirala smještaj jedinica, ishranu ljudstva, ishranu stoku (konja, mula i magaraca) i osiguravala potreban broj vodiča potrebnih za izvršenje borbenih zadataka.

I »Gupčev punkt« i Komanda mjesta Krmpote—Ledenice više su puta same i uz angažiranost aktivista s terena izvodili akcije sječenja, rušenja i uništavanja telefonskih stupova i žica, čime su za stanovito vrijeme prekidala telefonska veza. Takve akcije izvođene su na područjima obaju komandi. Tako su dijelovi »Gupčeva punkta« triput u ožujku 1943. godine izveli uspješno uništavanje telefonskih stupova i žica, a dvaput na relaciji Novi—Selce u rajonu Zagori i Jasenova. Treće uništavanje izvršeno je na relaciji Crikvenica—Tribalj u rajonu Badnja. Komanda mjesta Krmpote—Ledenice u više je navrata rušila stupove i sjekla žice na relaciji Novi Vinodolski—Senj.

Zajedničkih koordiniranih borbenih akcija »Gupčeva punkta« i Komande mjesta Krmpote—Ledenice nije bilo, s obzirom na prostornu veličinu područja, vanjskih krilnih dislokacija i snaga s kojima su raspolagale.¹⁴

3. SISTEM I ORGANIZACIJA ODRŽAVANJA KURIRSKIH VEZA

Kurirska veza stalno je funkcionirala bez obzira na uvjete, koje bi neprijatelj svojim borbenim aktivnostima nametnuo, i na atmosferske prilike.

Organizacija kurirskih veza bila je postavljena i organizirana prema mogućim principima i pravcima. Vezu od pretpostavljenog štaba ka »Gupčevu punktu« održavali su kuriri 5. OZ, a punkt je održavao svoju vezu prema zoni po principu dvojne veze. Na ovom principu održavana je veza između komande primorsko-goranskog područja u Drežnici i Komande mjesta Krmpote—Ledenice u selu Omar. Po principu dvojne veze, veza je održavana između »Gupčeva punkta« i Tuhobićkog punkta.

Veza s Okružnim komitetom KPH za Hrvatsko primorje, Okružnim NOO-om, Kotarskim komitetom KP i SKOJ-a i KNOO-om Novi Vinodolski, održavana je samo u organizaciji tih komandi.

Veze sa štabom zone, Tuhobićkim punktom i komandom primorsko-goranskog područja, održavane su redovito svaki drugi dan, a s ostalim rukovodstvima i ustanovama na terenu prema ukazanoj potrebi.

Putem kurirskih veza stalno su provođeni politički radnici i delegacije na razne konferencije, na pravcima Tuhobić i Omar prema Drežnici ili obratno. Kurirskom vezom sprovedeni su i svi novodošli borci u jedinice 5. OZ.

Od poznatijih kurira u »Gupčevu punktu« bili su: Franjo Sobol, Ivica Mihaljević Fratar, Stjepan Starčević, Stjepan Knez, Rude Sanković, Anton Skočilić Tonja, i drugi. U Komandi mjesta Krmpote—Ledenice, koja nije imala posebne kurirske jedinice, kurirske zadatke izvršavali su Mate Komadina Malikan, Mile Filipović Rokvica i drugi borci iz čete, prema potrebi.¹⁵

4. ZADACI KOMANDI NA MOBILIZACIJI NOVIH BORACA ZA JEDINICE NOV I POJ

Od formiranja »Gupčeva punkta« i Komande mjesta Krmpote—Ledenice pred njih je postavljen jedan od važnih zadataka, mobilizacija i prihvati novih boraca za jedinice NOV i POJ koja je vršena na dobrovoljnoj osnovi. Taj zadatak od početka njegova provođenja, zahtijevao je zajedničku i koordiniranu aktivnost svih faktora (NOO, Komiteta KP i SKOJ-a, odbora AFŽ i drugih), a ne samo komandi čiji to isključivi zadatak i nije bio. Međutim, uz svestrano angažiranje svih navedenih činilaca, komande su uspješno radile na planskom provođenju mobilizacije novih boraca. Mobilizacija je kontinuirano prorađena na područjima »Gupčeva punkta« i Komande mjesta Krmpote—Ledenice. Tako su već koncem 1942. godine dobrovoljno s područja Komande mjesta Krmpote—Ledenice (gornja planinska sela) svi sposobni muškarci, a među njima je bilo i omladinki otišli u jedinice NOV i POJ. Međutim, komanda je mobilizirala i prihvatila nove borce koji su dolazili iz Ledenica—Polje, Novog Vinodolskog, Senja, Krka, Raba i Paga i upućivala ih u jedinice 5. OZ.

U Komandi mjesta Krmpote—Ledenice za mobilizacijske poslove bio je zadužen zamjenik komandanta Tomo Butorac.

U Komandi »Gupčeva punkta« svi su članovi radili na mobilizacijskim poslovima i zadacima. Posebnu pažnju zaslužuju dvije najmasovnije mobilizacije što su provedene u vinodolskim mjestima. Prva mobilizacija provedena je krajem prosinca 1942, a druga početkom siječnja 1943. godine, u kojoj je sudjelovao i mobilizacijski oficir Štaba 5. OZ Stanko Kombol. U te dvije mobilizacijske akcije, upravo u vrijeme kad je vlast NDH intenzivno radila na provođenju vojne mobilizacije, mobilizirano je oko 200 boraca.

U drugoj polovici travnja 1943. prestao je funkcionirati »Gupčev punkt«. Tada je iz Štaba 5. OZ u »Gupčev punkt« upućen Stanko Kombol sa grupom boraca i zadatkom da se od njegova ljudstva formira 3. bataljon i PGPO. Za komandanta bataljona postavljen je Stanko Kombol, za političkog komesara Drago Gašparović i za zamjenika političkog komesara Andrija Kršul.

Već je ranije bila formirana relejna stanica na Mošunama, a prestankom funkcioniranja »Gupčeva punkta« odmah je na Kalcu formirana relejna stanica koja je formacijski pripadala Komandi mjesta Krmpote—Ledenice.

Svi mobilizirani borci prvi su se put susreli s partizanima i partizanskim jedinicama »Gupčeva punkta« i Komande mjesta Krmpote—Ledenice, što je pred njih postavljalo ozbiljan zadatak, za čije su izvršenje obavljene vojne i partijsko-političke pripreme, kako bi prihvati bio što bolji, topliji i drugarski. To, zato što je taj prvi susret s partizanima i partizanskim jedinicama bio doživljaj koji ostaje u trajnom sjećanju. Upravo o tom prvom susretu novih boraca zavisilo je njihovo brzo uključivanje u novu sredinu u koju su kroz nekoliko dana dolazili, kao i što lakše i brže razumijevanje i prihvaćanje partizanskog načina života, drugarskog ophođenja, te vojničkog ponašanja i odnosa.

Mobilizacija novih boraca na područjima tih komandi naročito u gornjim planinskim selima Krmpota, Ledenica i Gornjih Zagona vršena je bez posebnih teškoća. S dosta sporijim tempom, mobilizacija je obavljena i na neoslobođenim područjima, što je razumljivo kada se uzmu u obzir uvjeti i teškoće u kojima se provodila u okupiranim mjestima i gradovima. No, bez

obzira na teškoće i opasnosti, što su objektivno postojale, ona se kontinuirano provodila.

Tako uspješno provođenje mobilizacije novih boraca za jedinice NOV i POJ bilo je moguće zahvaljujući činjenici što su partijske, skojevske i ostale organizacije, te NOO-i kao organi vlasti intenzivno na tome radili, tumačeći ciljeve NOB-a i način na koji se oni mogu ostvariti. To je bila mobilizatorsko-mobilizacijska parola, koja se veoma brzo u ovom dijelu Hrvatskog primorja prihvaćala i pretakala u stvarnost ispoljenu kroz masovno učešće naroda u NOB-u i socijalističkoj revoluciji.

Stečena iskustva u provođenju mobilizacije u razdoblju od jeseni 1942, do kapitulacije Italije 1943. godine omogućili su provođenje opće masovne mobilizacije pa su poslije kapitulacije formirane mnogobrojne jedinice NOV u čitavom Hrvatskom primorju. Na tom području formirana je 4. brigada i još neke jedinice 13. PGD u koje su stupili svi sposobni muškarci, tako da su mobilizacijski resursi bili potpuno iskorišteni. Nema sumnje da je Komanda mjesta Krmpote—Ledenice zajedno s rukovodstvima partijskih, skojevskim i ostalih organizacija i NOO-a sasvim uspješno provela opću mobilizaciju novih boraca.

Treba istaći da su te komande zajedno s ostalim faktorima na terenu vršile mobilizaciju tegleće i tovarne stoke (konja, mula i magaraca) i provodili akte konfiskacije i rekviriranja stoke od narodnih neprijatelja.

Plansko i uspješno provođenje mobilizacije bez obzira na teškoće i probleme na koje su nailazile te su komande mogle ostvariti zato što su imale više političko mobilizatorsku ulogu i karakter, nego što su imale vojnički karakter i ulogu. Zato ima i mnogo primjera kojima bi se takva konstatacija mogla argumentirati. Evo samo jednoga. Neposredno pred kapitulaciju Italije, talijanska se vojska povukla iz Ledenice—Polje i Povila u Novi Vindolac. Komanda mjesta Krmpote—Ledenice odmah je ušla u Ledenice—Polje. U Ledenicama je istog dana organizirala i održala masovni narodni zbor na kome su govorili politički komesar Komande mjesta Ivan Milošević i obavještajni oficir Orfeo Tićac. I taj primjer uvjerljivo govori da je Komanda mjesta Krmpote—Ledenice inicijativno, brzo i odlučno djelovala na provođenju političke Komunističke partije Jugoslavije na širenju i jačanju naše narodnooslobodilačke borbe i ostvarivanju njenih ciljeva i zadataka.¹⁶

5. ULOGA »GUPČEVA PUNKTA« I KOMANDE MJESTA KRMPOTE—LEDENICE NA PRIKUPLJANJU, PRIHVATU I OTPREMANJU ŽIVEŽNIH NAMIRNICA, RAZNOG MATERIJALA I OPREME ZA POTREBE NOV I POJ

Kao što su zajedno s partijskim i skojevim komitetima, odborima AFŽ-a i NOO-ima radili na mobilizaciji novih boraca, tako su provodili i akciju prikupljanja i prebacivanja živežnih namirnica, materijala i opreme za potrebe NOV. Ta je suradnja bila neprekidna i besprijeorno je funkcionirala.

Stalne veze su postojale između Sušačkog punkta, koji se nalazio u rejonu Tuhobića, i »Gupčeva punkta«, koji se nalazio u Zagradskom Vrh, odnosno Kalcu.

Komanda mjesta Krmpote—Ledenice solidnu je suradnju imala s NOO Krmpote i NOO Ledenice. Isto tako je imala stalnu vezu i dobru suradnju s pozadinskom bazom čija se lokacija nalazila u Mošunama.

Tako svestrano razgranate veze i suradnja sa svim subjektivnim snagama, a naročito s narodom koji je masovno sudjelovao u NOB-u, bilo je moguće izvršavati zadatke prikupljanja živežnih namirnica i potrebnog materijala za NOV i POJ i NOB uopće.

I u okupiranim područjima, mjestima i gradovima narod je prikupljao oružje, municiju, odjeću, obuću, živežne namirnice, medicinske instrumente, lijekove, i zavoje za partizanske bolnice u Drežnici i Mošunama, štamparske i pisane mašine, geštetnere, pisani pribor, papir i ostalo. Sve je to putem organizirane veze prebacivano preko Gupčeva punkta, Komande mjesta Krmpote—Ledenice i pozadinske baze u Mošunama. Na izvršavanju ovih zadataka u okupiranim mjestima i gradovima najčešće su bili angažirani članovi KP, SKOJ-a, AFŽ, USAOJ i pionira koji su radili sa velikom požrtvovnošću, a mnogo puta i po cijenu velikih opasnosti. Ljudi su davali sve što su imali, a što je moglo pomoći uspješnom završetku narodnooslobodilačkog rata. Narod gornjih ledeničkih sela, zagonjskih, krmpotskih i drugih sela, davao je i posljednje grlo stoke (kravu, ovcu, kozu) za potrebe NOV. Davao je od oskudnih količina i mlijeko, jaja i drugo za ranjene i bolesne borce, koji su se nalazili u partizanskim bolnicama, ili su se poslije ranjavanja bolesni nalazili na oporavku pri »Gupčevom punktu« i Komandi mjesta Krmpote — Ledenice.

Narodnooslobodilački odbori koji su u toku 1942. godine formirani na čitavom oslobođenom i poluoslobođenom teritoriju, pa i u mnogim okupiranim mjestima, uz velike napore rješavali su mnogobrojne složene i teške probleme. Oni su zajedno sa organizacijama KP i SKOJ-a i AFŽ-a najveću brigu posvećivali smještaju ljudi u zbjezgovima i partizanskim civilnim logorima, koji su bili izloženi teškoćama i neimaštini, vremenskim nepogodama, slabo odjeveni, bez hrane i drugih najminimalnijih potreba za život. Ipak najveći i nikad rješiv problem bila je ishrana naroda i vojske. Stoga je povedena organizirana akcija na čitavom području da se svuda, gdje zato ima i minimalnih uvjeta, ide na obradu zemlje, na proizvodnju krumpira, zelja i ostalih poljoprivrednih kultura. Na griškom području, Kukovu, Maševu, Ravnome i Brezama bile su dobro organizirane ekonomije tako da se zemlja obrađivala organizirano i planski.

Osim poljoprivredne proizvodnje, koja nije mogla udovoljiti potrebama naroda i vojske, pokrenuta je akcija proizvodnje soli. Sol se proizvodila kuhanjem morske vode. Taj artikal su žene i omladinke na magarcima prenosile ili najčešće na svojim leđima nosile u Gorski kotar, Brod na Kupi, Kordun i Slavoniju, i mijenjale ga za kukuruz, grah, brašno, krumpir i drugo, i na taj način prehranjivale sebe, a od tog oskudnog davali za prehranu boraca i za bolesne i ranjene u bolnicama.

Treba reći da se najveći dio raspoložive hrane organizirano dijelio vojsci i narodu (prvenstveno starcima, ženama i djeci). Koliko je težak problem ishrane bio govori i činjenica da su 1942/1943. godine iz ledeničkih gornjih sela čitave obitelji prebačene na prehranu u Gornji Brinjski kraj i Drežnicu. To je, nema sumnje, pomoglo da se moglo preživjeti.

U sve te aktivnosti i konkretne akcije bili su angažirani »Gupčev punkt« i Komanda mjesta Krmpote—Ledenice. Evo i primjera uzetog iz teksta kojeg je napisao drug Ivan Milošević.

»Narod ovih sela svestrano je pomagao u radu Komandu mjesta Krmpote — Ledenice. U prosincu 1942, kad je komanda organizirala pomoć NOO

i drugim organizacijama grupu omladine koja je išla sa još dva odbornika na prebacivanje hrane iz Korduna u Drežnicu, a koja hrana je bila namijenjena potpuno za vojsku i bolnice. Iako su bile strahovito snažne snježne vijavice i opasnost koja je prijetila od neprijatelja, to ništa nije smetalo ovaj narod da se odazove na rad i po cijenu života. Krenula je jedna grupa sa 20 tovarnih konja iz Krmpota preko Drežnice za Kordun. U ovoj grupi bili su slijedeći drugovi: od odbornika iz Krmpota, Stojević Franjo i Balen Mirko, od AFŽ-a Pavličević Milka, a od omladine Komadina Marija — Popić, Butorac Kata — Jurići, Butorac Zora — Ivanova, Butorac Ivica — Pavičin, Pavličević... i Komadina Marijan, zatim Butorac Mile (st.). Prilikom prelaza pruge kod Vojnovca morali su vezati konjima noge u vreće da ih ne otkrije neprijatelj, jer je pruga bila zaposjednuta od strane Talijana, te je trebalo proći između njihovih zasjeda. Usljed slabog vremena i što je neprijatelj zaposjeo prugu uspjeli su se vratiti tek nakon 12 dana kući, svi osim Komadina Marijana i Pavličević Milke koji su se vratili drugi dan iz Drežnice.

U drugoj grupi koja je išla u Kordun pod istim uslovima i po istom zadatku bili su: Komadina Frane — Popić, Butorac Ive, Butorac Mirko — Bačići, Komadina Mate iz Drsnika, Komadina Marko, Butorac Dragan — Bačići i Pavličević Anton — Ilijetina«.

I na kraju se konstatira: »Zahvaljujući takvom požrtvovnom radu masovnih političkih organizacija i NOO, Komanda je uspješno izvršila sve zadatke koji su stajali pred njom u tom vremenu.«¹⁷

Za prebacivanje živežnih namirnica, materijala i opreme na području Komande mjesta Krmpote—Ledenice bio je velik broj vučnih konja, oko 200 tovarnih konja i mula i oko 400 magaraca, koji su služili za te potrebe.

Navedeni primjer, kao i stotine drugih, nedvojbeno govore o rješenosti naroda tog dijela Hrvatskog primorja da sudjeluje u borbi za oslobođenje zemlje od tuđina, bez obzira na patnje, stradanja i žrtve. Narod ništa nije moglo pokolebati sve je stoički trpio i podnosio pun optimizma i vjere u svoje neiscrpne mogućnosti u tako teškim i složenim ratnim uvjetima. Vladovalo je potpuno jedinstvo i nije bilo izdaje ni kolebanja, osim kod pojedinaца koji nisu bili riješeni, iz raznih razloga, da se aktivno uključe u NOB i da se žrtvuju za ostvarivanje njenih ciljeva. Može se sa sigurnošću utvrditi da su narod i borci NOV i POJ bili jedno te isto, zajednički su se i jedinstveno borili, žrtvovali i ginuli sve do konačne pobjede.

6. OSNIVANJE PARTIJSKIH I SKOJEVSKIH ORGANIZACIJA, NJIHOVA ULOGA I ZADACI

U vrijeme formiranja »Gupčeva punkta« i Komande mjesta Krmpote—Ledenice u njihovim sastavima nalazilo se po nekoliko članova KP i SKOJ-a. Od njih su osnovane partijske i skojevske organizacije koje su bile malobrojne, premda ni kasnije nisu bile mnogobrojnije, s obzirom na brojno stanje ovih komandi i jedinica.

Prema sjećanju tadašnjeg komandira »Gupčeva punkta« Andrije Kršula, organizirana je jedna partijska ćelija i jedan aktiv SKOJ-a u kojima su se nalazili članovi KP i SKOJ-a iz komande i grupe boraca, a kasnije čete. Partijska ćelija brojala je 4—5 članova i njen je sekretar od početka do rasformiranja punkta bio Jurica Kučan zamjenik političkog komesara. I dok je vojna veza i potčinjenost bila definirana u partijsko-političkom pogledu, to

nije bilo riješeno. Međutim, redovni kontakti održavani su s Okružnim komitetom KPH za Hrvatsko primorje. Tu vezu održavao je Andrija Kršul. Iz Agitpropa Okružnog komiteta KPH dobivane su radio-vijesti, štampa i druge informacije partijsko-političke prirode. U »Gupčev punkt« vrlo je često navraćala većina članova Okružnog komiteta KPH i ostali partijsko-politički radnici, što je omogućavalo izmjenu informacija i iskustava, a to je za članove KP bilo vrlo značajno.

Aktiv SKOJ-a organiziran je u četi, a njegov sekretar bio je Anton Bolf. Aktiv je imao 6—7 članova SKOJ-a. Aktiv je radio i djelovao na osnovi općih direktiva, a skoro je redovno na sastancima prisustvovao netko od članova komande punkta, te ponekad i članovi Okružnog komiteta SKOJ-a za Hrvatsko primorje.

Na gotovo isti način bila je postavljena organizaciona struktura partijske i skojevske organizacije u Komandi mjesta Krmpote—Ledenice. Prema sjećanju Nikole Stilina i Orfea Tića za Komandu mjesta Krmpote—Ledenice i za grupu (vod) boraca, a kasnije četu, bila je organizirana jedna partijska ćelija i jedan aktiv SKOJ-a. Partijska ćelija brojila je 5 — 8 članova, a njen sekretar od početka do kapitulacije Italije bio je Nikola Stilin, politički komesar čete i zamjenik političkog komesara Komande mjesta. Partijska ćelija je radila na osnovi direktiva Kotarskog komiteta KPH Novi Vinodolski. Stalnu vezu s tim komitetom održavali su sekretar Nikola Stilin i komandant Pero Komadina koji je bio i član KK KP Novi Vinodolski.

Aktiv SKOJ-a bio je organiziran u četi, a u njega su bili uključeni i članovi SKOJ-a koji su radili u komandi kao administrativna lica. Aktiv je brojio oko 5—6 članova. Sekretar aktiva bio je Orfeo Tićac. Aktiv SKOJ-a bio je povezan s Kotarskim komitetom SKOJ-a Novi Vinodolski, čiji su članovi ponekad dolazili na sastanke i pružali potrebnu pomoć. Sastancima aktiva redovito je prisustvovao sekretar partijske ćelije, a više puta član KK KP Novi Pero Komadina i drugi članovi mjesta.

Sastanci partijskih ćelija i aktiva SKOJ-a u »Gupčevom punktu« i Komandi mjesta Krmpote—Ledenice održavani su prema potrebi, ali se nikad nije desilo da prođe 15 dana a da se sastanak ne održi, naročito ne partijske ćelije. Nekada su u toku 15 dana održana 2—3 sastanka, a to je bilo tada, kada su se pred komande i jedinice postavljali važni borbeni i ostali zadaci. Tada se razmatrala vojno-politička situacija, karakter predstojećih akcija i sasvim konkretni zadaci koji su se postavljali pred svakog člana Partije i SKOJ-a. Nakon izvedene akcije obavezno su održavani sastanci na kojima je analizirano kako je tko izvršio, ili nije izvršio, postavljene zadatke. Ti su sastanci bili sasvim konkretni i veoma dinamični, kritični i samokritični, tako da se uvijek jasno reklo i znalo tko je zadatak izvršio u potpunosti, tko djelomično, a tko zadatak uopće nije izvršio. U partijskim ćelijama i aktivima SKOJ-a vladali su harmonični i drugarski odnosi, a takve odnose su komunisti i skojevci razvijali i kod ostalih boraca.

Na sastancima se mnogo puta razmatralo kako članovi KP i SKOJ-a trebaju raditi i idejno-politički djelovati na terenu, u kontaktima s narodom. Činjenica je da su te partijske i skojevske organizacije bile inicijatori, pokretač i organizatori idejno-političke aktivnosti, u svojoj sredini, s boračkim i rukovodećim sastavom, a više puta i na terenu, naročito s omladinom.

Za rad na terenu partijske ćelije i aktivni SKOJ-a dobivali su direktive i uputstva za partijsko-politički i kulturno-prosvjetni rad od Okružnog komi-

teta KPH i SKOJ-a za Hrvatsko primorje i Kotarskog komiteta KP i SKOJ-a za Novi Vinodolski. Zahvaljujući tome i visokom stupnju odgovornosti, članovi KP i SKOJ-a stalno su i aktivno djelovali u svojoj sredini i na terenu, kroz svakodnevne kontakte s ljudima, izvršavajući svoje borbene i ostale zadatke. Ta aktivnost se provodila na razne načine u kontaktu s pojedincima, grupama ljudi, muškaraca, žena, omladine i pionira, kroz zajedničke akcije za potrebe NOV i POJ i na velikim skupovima i zborovima naroda na kojima su govorili komandanti, politički komesari i sekretari partijskih i skojevskih organizacija. Stoga se za ove komande može konstatirati da su osim vojničkog karaktera imale i svoj istaknuti politički karakter, zato što su konstantno djelovale i na tom planu.

Bez tih atributa »Gupčev punkt« i Komanda mjesta Krmpote—Ledenice nisu mogli uspješno raditi na izvođenju svojih borbenih akcija, na kontroliranju područja na kome su djelovale, na provođenju mobilizacijskih poslova, na poslovima obavještajne prirode i svim ostalim zadacima.¹⁸

Komande, partijske i skojevske organizacije su shvatile da se bez čvrste i neraskidive veze s partijskim, skojevim i ostalim organizacijama, NOO-ima, a naročito s narodom, ne mogu uspješno izvršavati tako krupni i složeni zadaci. Stoga su izuzetnu pažnju posvećivali partijsko-političkom radu i djelovanju među narodom, objašnjavajući ciljeve NOB i što sve treba činiti i koliko se treba pojedinačno i zajednički žrtvovati da bi se oni ostvarili.

LITERATURA I SJEĆANJA POJEDINACA

¹ Vladimir Dušan Matetić: Četrnaesta primorsko-goranska brigada, Vojno izdavački zavod Beograd 1973, str. 17.

² Knjiga 14. primorsko-goranska brigada, str. 18.

³ Veljko Kovačević: U žarištu ustanka, II izdanje, Rijeka 1978, str. 15.

⁴ Veljko Kovačević: U žarištu ustanka, II izdanje, Rijeka 1978, str. 15.

⁵ Knjiga 14. primorsko-goranska brigada, str. 19 i 20.

⁶ Knjiga 14. primorsko-goranska brigada, str. 22.

⁷ Knjiga 14. primorsko-goranska brigada, str. 22.

⁸ Podatke o sastavu Gupčeva punkta dao je Andrija Kršul, a o Komandi mjesta Krmpote — Ledenice Pave Filipović Zeka, Nikola Stilin i Orfeo Tićac.

⁹ Viševica u NOB-i 1941—1945, str. 113, 114. i 116.

¹⁰ Tekstualni tumač geografske karte, značajnih mjesta i datuma u Narodnom muzeju Novi Vinodolski, točka 173. ili str. teksta za štampu 129.

¹¹ Tekstualni tumač geografske karte, značajnih mjesta i datuma u Narodnom muzeju Novi Vinodolski točka 194 ili str. teksta za štampu 147. i 148.

¹² Podatke dao Andrija Kršul tadašnji komandir komande Gupčeva punkta.

¹³ Podatke dao Orfeo Tićac obavještajni oficir Komande mjesta Krmpote—Ledenice i politički komesar čete i zamjenik političkog komesara Komande mjesta Nikola Stilin.

¹⁴ Podatke o borbenim akcijama i diverzijama dali su Andrija Kršul, Pave Filipović Zeka, Nikola Stilin i Orfeo Tićac.

¹⁵ Podatke dali Andrija Kršul, Nikola Stilin i Pave Filipović Zeka.

¹⁶ Podatke dali Andrija Kršul, Pave Filipović Zeka i Orfeo Tićac.

¹⁷ Viševica u NOB-i od 1941—1945, (I), str. 422 i 423.

¹⁸ Podatke o osnivanju partijskih ćelija i aktiva SKOJ-a i njihovom radu dali su Andrija Kršul, Nikola Stilin i Orfeo Tićac.